

ИЗЛАЗИ ТРИ ПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ 60 ГР. ГОДИШЊЕ.

ГОДИНА

5
1 8 6 8**ВОЈИН**

БРОЈ

24
20. Августа.**ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.**

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Драгашевић, официр.

 Путови по балканском трополу 5. — Мисли о војноме устројству (наставак). — Положаји, од Лера (наставак). — Новине и ситнице.

Путови по балканском трополу.

5.

Пут од Солуна у Скадар.

а) Преко Манастира
389 километара.

Изнајпре се иде све поред мора, па се пређе преко Вардара за у

Геницу (39 кил.) варошицу од 2000 душа близу језера, која добро тргује с вуном и изредним дуваном.

Водена (71 кил.) на Бистрици у подини брда Ђараџева; може имати до 10.000 душа.

Одавде се иде уз Бистрицу до

Острова (93 кил.) на северној обали једног језерца, које Бистрица гради.

Флорина (120 кил.) између десне обале речице Бруде и левог брега реке Црнице, уз коју се иде до у

Манастир (Битоље, *) 144 кил.) рарош од 10-12

) Манастир значи место где монаси (калуђери) обитавају дакле **Обитељ** од чега су турци и скратили **Битоља**.

хиљада душа у подини једног брда, и на маленој
уточници Вардаровој. Манастир је тврђава; овде је
главно сместиште трговине од Арбанашке за у Ру-
менлију. Мухамедоваца има више него Хришћана.
Од манастира се одвоја један пут преко Прилипа
за у **Велез** (Ђуприју).

Пут за у Скадар пење се уз Ресну, северно
од језера Презбе, и газећи преко **Велог** брда до-
спева у

Охрид (189 кил.) поред кога тече поток Дра-
гор, варош од 4-5 хиљада душа на северном брегу
охридска језера, из кога се ваде најбоље јегуље.
Варош је на лепом брдељу, који има заравњен врх,
па на њему јаку цитаделу. У околини копа се сре-
бро.

Пут се продужава поред језера, прелази црни
Дрим и варошицу **Стругу**, гази доста каменит огра-
нак од планине Кандаја и силази у долину Скомбе
за у

Ел Басан (254 кил.) варош од 4000 душа под
брдом; у среди вароши има тврђавица с кулама.

Одавде у **Лешје** воде два пута; један иде пре-
ко брда Граба у

Тераму (Тугана, 272 кил.) на речици Изми са
тврђавицом и 3000 душа, и после поред мора (јадар-
скога) у **Лешје**;

Други излази из долине Скомбе и превииа у до-
лину речице Спинице, и преко

Каваје (287 кил.) варош од 2000 душа у рав-
ници 2 километра од морскога брега више Ушћа
речице Каваје, — и после поред мора у

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Драч (297 кил.) варош од 5000 душа на сухом грлићу, преко кога се иде на мало полострово. Овде има старих зидова, које фланкују куле, и врло добро пристаниште на јадранском мору.

Пут продужава поред брега морскога и преко варошице **Лодине** и гребена Родног долази у

Лешје (357 кил.) варош од 3000 душа на Дриму километара од његова ушћа у море, а у подини брда на коме има стара тврђавице од 4 поља.

Одавде се пође нешто уз Дрим и преко села **Задримља** долази се у

Свадар (389 кил.)

6 Преко Касторпије.

314 километара.

Овај пут иде јужном страном јеничког језера, пролази варошицу **Столац** и долази у

Кара верију (52 кил.) варош од 6-7 хиљада душа на речици Веруши; има много радионица за памук и бојадисање, одатле у

Каљару (87 кил.) на левој страни речице Потове, и уз долину преко села Маврова у

Касторпију (127 кил.) варош од 1000 душа на северо-западном брегу језера, које се исто тако зове. Има тврђавицу. околина се сади добра лоза. Одатле се иде преко брдовитих поља, пролази се кроз село

Четерог и поред Пинда доспева се у

Девол (175 кил.) на Скомби, где је рашкршће путова на све стране.

*

Одавде се може уза Скомбу за у Елбасан или преко

Ћораће (185 кил.) на левом брегу речице Девода, која на ниже прима име Скомбе, па у

Воскопоље, место од 5000 душа, важно за трговину Македонску и Арбанашку; и преко села **Добриња**, **Прењака** и **Ћусовице** у

Београд (Арнаут —, Берат,) варош од 8000 душа, на брду, које влада ждрелом реке, Ргенте, а на највишем месту има тврђаву, и доле преко реке мост. Одавде води један пут у **Елбасан** преко села **Ћаруке** и **Грабате**, или преко села **Љуже** и **Берне** на

Кавају (206 кил.) на **Драч** до у **Скадар** (314 кил.)

Мисли о војноме устројству.

(Троши и Шангарње.)

(Наставак.)

Тешко француској, ако се она одрече својих славних традиција и прометне чврсту организацију војске у војску само бројем велику. Да л' бејашу импровизовани они 50.000 Бунапартиних солдати, којима он у неколико месеци распуди пијемонтску и три аустријске војске? Да ли то бејаше војска склопљена из новација, која је из Булоње брзо обишла Улам и за неколико дана показа се код Беча, оставивши за собом у болницама само рањене? Бејаше

л' то војска граничара, која преживе две зиме у сева-
стопољским траншејама и не ослабљена духом, после
неколико несрећних приступа, реши се на решиви
бој?

Овакима војницима морају се свуда дивити па
и тамо где ландвер постоји. Ми му не завидимо.
Ландвер је основа оним војскама, које у неколико
недеља лети и у земљама веома богатим губи много
више људи од дугога путовања и ноћивања под ве-
дрим небом, него од оружја непријатељевога. Њих
зову економнима. Али никако не у смислу насељења:
оно их не би могло дуго да држи у првашњем са-
ставу. Сама Прусија још из давна се мисли, како
ће да умали ландвер а да ојача сталну војску.

Да би нас навикли на оружање читавога нара-
штаја и да би оправдали толико растурање људи,
они се труде да нас увере, е ће од сад ратови врло
кратки бити и један ће удар бити довољан да се
реша судба државама. Ми се не ћемо сами да клевет-
тамо. Ако први удари среће не би били наклони
нашем оружју, француска заиста, не ће им се пот-
чинити. Она не треба од један мах да мете на коцку
сва своја средства. Само они народи, који их потро-
ше, могу бити принуђени да приклоне своје главе
после прве несреће.

Не ћемо се упињати да изравнимо број наших
војника са бројем свију непријатеља, који могу про-
тиву нас поћи. Та да се са свим исцрпимо то пеби
могли постићи. А то није ни нужно. Ако је веома
тешко да се 3000 људи боре са 5000, много је мање
тешко да 60.000 разбију 100.000. У колико више
расту размере, у толико се мање осећа недостатак

бројне мањине. Њега може да замени искуство војводино и бољи састав војске. Изнад извесне цифре нема већ добре војске; нема војске, која се може као што треба да осигура у суштаствовању, код које би се радње могле добро да управљају.

У општем изводу Шангарње, као и Троши, предлаже петогодишњу службу под баријаким, после које треба да дође служба у резерви но под тим условом, да се резерва у мирно доба никако не скупља и да се сваки војник, чим се ожени, одмах испише из спискова војничких.

Сад још треба да пропратимо чисто тактичку страну питања. И овде се оба француска писца међу собом слажу и могу један другоме као допуњење да служи.

Изнећемо најпре Трошијеве опште мисли о образовању војске.

Наука, вели он, већ се не задовољава сада споредном улогом у рату. Она као да ће постати главним његовим средством. Војна изнађења напредују изумљивом брзином и сва она непремено воде к једној мети: **уништењу највећег броја људи за најкраће време.** То развија мњење, као да ће се скоро све војске да прометну у просте справе, које ће из даљине да бију страшним оруђима својим. Мирноћа, која, дозвољава мотрење и размишљање, веран поглед, смелост ... то су ствари које од сад већ не ће више требати.

Али ово тек ако се противно узме, истина је. Све ове способности морају порастати и развијати се, да би на пољима борбе решавале оне исте задатке

какве и пре, но само, окружене већим тешкоћама и опасностима.

Само је врло потребно да се од војника одвоје штетне предрасуде, које понижавају улогу војника, и научити их е што већих жртава захтева усавршавање искуства, све јаче и силније треба да је усађен у души војске глас части и љубави к отаџбини.

Код нас је образовање војника веома ограничено и није са свим истинито. Сви се наши упути развијају на истоме обрасцу: француски је солдат први на свету, наша је војска непобедива а противници ништа не вреде. Римљани, који су свет покорили, говорили су с већом скромношћу и истином о својим војницима, него што ми говоримо, о нашим. И за чврстину духа војске, ништа није опасније, од сувишне хвалисавости, од неумеснога презирања противника. Наши се војници одликују живљим одушевљењем и завођењем, него други народи, ал за то имају мање спокојства, сталности него други. Ови имају смелост темперамента, наши — смелост ображења. Они иду напред са заносом и несравњеном жестином; но по негда бива прилика да у нереду одступају. А у којим приликама ово по најпре бива? Кад војници невештим старешинама убеђени, да ће без труда надвладати непријатеља, наиђу на тврдога и упорнога противника, који се решио да не уступа.

А међу тим, дух и душа наше војске потпуно је прилагодна за високо и смело образовање; треба их само умети употребити.

Кад је рејимента на скупу, ми остављамо официре да се занимају читањем правила, гарнизонске

службе, пољске службе, маневровањем, гађањем, рачуноводством итд. а војник се забавља склапањем и расклапањем пушке, теоријом смештања ствари у торбу и чувања њиховога, и периодичким читањем неких делова из војничког казненог закона. Ова су техничка занимања без сумње корисна, па и преко потребна; но она су преко сваке мере сухопарна и далеко недовољна, да би могла спремити војску за оне велике дужности и напрезања, која их очекују у рату.

Добро би било, кад би наши начелници лично у чествовали у војничкоме спремању војске и кад би честим разговорима са официрима развијали у њима основе, који су извађени из искуства војнога. Оваки би разговори давали појма официрима о томе како решиве улоге у рату има **наравствено стање војске**, како се добија тај наравствени дух, како се он чува и развија, како њега нестaje. Они би познали, е је дисциплина уважење закона, поштовање личности и сопствености, нарави и обичаја земље, верозакона, цркава, итд.; увидели би велимо, е су то основна начела, која у војсци усељују поштовање према себи, и јесу најглавнија залога њене наравствене равнотеже. Од официра ова начела рашире се међу војницима, и тад се војска смело може хвалити својом чврстоћом. Не треба заборавити ону стару истину, коју је још Монтескије изрекао: у рату не добија број свију људи, но број ваљаних људи; остало је више сметња но помоћ.

Ничим се не може да замени наравствено образовање војске. Или ми зар мислимо, е је за спремање војске за рат доста ако маневрујемо, произ-

водимо „ученија“ и парадно понављамо борбе код Аустерлица, Исла, Солферине? Без сумње техника је важна. Ми више него и ко познајемо њену потребност, и захтевамо, да се њоме озбиљно занимамо, да војске нису непрестано раздробљене и да се чешће скупљају у станове, где би с мало угодности у простим колибама вршиле пољску службу, добијале војничких навика, вежбаће се у заједничкој радњи. Но примећујемо, да су сва наша мирна вежбања, по самој особини ствари, чисто условна, и да осем праске пушака и невине канонаде, она не дају вршиоцима ни удаљене идеје о истинском боју.

Саме маневре и разна кретања војске на логорскоме пољу, са њиховом спорошћу, правилношћу, сложеноме саставу и размереношћу видова, ни најмање не личе на маневре и кретања неподвижна, свагда брза, често стремљива а кад кад неуредна — правих бојева. *Mais que m'importent vos exercices et vos parades et qu'ont ils de commun avec la guerre?*)* непрестано је говорио Маршал Сен-Сир. Пренебрегавањем паравственога спремања, ми сами себи спремамо црне појаве, које ће пратити наше несрећне прилике. А ни једна се војска не може од њих да огради.

(Продужиће се).

*) А шта ја марим за ваша вежбања и ваше „параде,“ које нису ни мало надик на радње у рату?

Положаји.

Од Лера.

(Наставак.)

Да би се пак крила осигурала, изашиљу се у страну њихну, а нешто напред, малена одељења да проматрају; обично су коњаници (један ескадрон и мање). У прилици, кад најближи пут што обилази положај, пролази кроз теснац, није довољно осло- нити се само на једино проматрање, већ треба к таквим местима шиљати малене одреде, који су кад- ри да самостално бране (браничке страже), ал при томе што више избегавати штетно дробљење снаге. Спремајући се за борбу, преко је потребно имати што више војске у руци, једино мислећи то, да у пољу не може бити сувишнога баталијона или ес- кадрона.

Распоређења и упуту. Сви распоређаји вој- ске на изабратоме положају, као и улоге, које она има у боју да игра, излажу се у наредби војној, која се зове распоређење (диспозиција). *) Но од- ређивање улоге разним деловима војске, може кад- кад бити предмет **упута** (инструкције). Суштанствена разлика међу **распоређењем** и **упутом** стоји у томе, што распоређење, које има у себи праве заповести, јест закон; и најмање одступање од њега узима се као преступ. Упут је само савет, који се према окол- ностима може послужити а може и одбацити.

*) Баш смо из нужде узели овај термин. Не би л' ко знао уде- сну српску реч? Пр.

Распоређење се одликује **точношћу, краткошћом** и **јасношћу**. У њему се мора означити:

1., Место, на које ће сваки део доћи, т. ј. она околишта, која смо мало пре поменули; сваки таки простор **ваља точно одредити са земљишним знацима**, при чему ће сваки виши старешина само земљишне одеље поменути, где ће се њему најближе потчињене старешине одељења да распореде, ал се никако не ће упуштати у излишне појединости. Тако ће војвода одредити само корпусима одеље на земљишту (од те и те реке до тог и тог села), означавајући, који ће од њих доћи у бојни део, који у резерву *) (малу и главну),

*) Како да назовемо српски ову резерву? — Према захтевима данашњег борења, има више резерва; свака у неколико од друге различна. На прилику, два се батаљона боре у четним колонама; и још иза себе имају три батаљона као резерву. Од ових, за сваке две чете или и за сваком четом у бојном делу (налик на стару I бојну линију) стоји на некој даљини на траг резерва њихна од чете или и више; и оне иду у помоћ својим предњим одељењима онда, кад то одреди старешина ових. Те резерве, назване код Руса „частне“ резерве, ми називљемо малим резервама или резервицама; и то првим, другим и т. д. колико их буде било једне иза друге. Оно, што би претекло од ових резервица, долази у главну или војводину резерву, која само онамо иде, куд јој врховни војвода каже.

Како за ове резерве још нема кад нас устаљених речи, то су се у преводу Драгомировљеве тактике (а и у овоме чланку „положаји“ на више места) употребиле речи, нарочите, засебне и поједине све са истим значењем, које ми за резервице рекосмо. Па овако нека се тамо и разумеју.

Међу тим ми ћемо овде узимати реч резервицу, догод нам не каже zgodнију реч за то. Ми се уздржавамо од кројења нових речи, вазда верујући, е се у народу могу наћи такви термини, који могу најбоље филологе да удиве. Што их до сад ми не могосмо наћи, још није доказ и да их нема. — Војничке српске термине, ми држимо, треба по најпре тражити код Црногораца и наше браће граничара. Ми ћемо се потрудити да у коме броју „Војина“ изнесемо неке српске војничке речи, које смо покупили. Пр.

остављајући да сваки корпусни старешина учини сам потребне појединости распоређаја на указаноме околу. Корпусне старешине опет, чине то исто према старешинама дивизија И чудно би било, кад би се заповедник корпуса стао начати на прилику, у подробности, које се тичу начелника дивизије или ређименских старешина Ово би повело само штетноме ограничавању власти ових последњих, и веома би јако отежало његов сопствени положај. Он би морао примати на се улоге свију својих нижих старешина одељења, изгубити се у ситницама, које су изван његова круга и савршено заборавити на важнија питања, која су тако тесно везана са његовим правим позивом.. *)

Даље 2, у распоређењу одредиће се: места, као везе између разних точка; делови, који се изашиљу да крила чувају; место, где ће бити главни војвода; путеви, по којима ће војска из бивака на

*) У превасходноме одељку „Особине, које мора имати војвода“ (Réveries, t II. ch XII) маршал Мориц Саксонски вели да војвода треба да има најпре карактера, па онда бистар ум и најзад здравље. „Војвода“, каже он даље, „треба да је срећан у предузећима. Знања, која он мора имати, не могу се изборити. Он треба да уме да осигура живот војсци и да је чува; он је мора умети да постави у такво положење, да никад не буде принуђен борити се против воље и распоређивати је на неизмерно много начина. Он треба да уме да оцени згодан тренутак, обично који удешава судбу боја. Све је то важно и толико разноврсно као и земљиште и прилике које оно производи. Да би могао све то у правој виду видети, неопходно је потребно, да се војвода на дан битке ничим не забавља (Појамно је да се под ничим разуме занимање ситницама, појединостима, које су изван његова круга. „У толико ће јасније он све то видети, у толико ће му глава свежија бити, и у толико ће кадрији бити да се користи разним положајима у којима се противник за време боја нахои“

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

подожај доћи; да би се избегло укрштање одељења (сусретај корнуса Блихеровога и Ђорковога при прелазу пред борбом код Лицена, бејаше један између најглавнијих узрока што се борба изгубила) такође, казаће се и путови, по којима ће се одељења повлачити, ако битка зло прође; тако исто означава се намера, коју војске морају да достигну, при том строго се уздржавајући, као што је већ речено, од заповести и казивања средстава, која воде к достигнућу те намере: јер наравно таквих начина има бесконачно много и сваки ће по најпре онај изабрати, који му се најгоднији покаже у опасноме тренутку, а који опет највећма гове његовоме склопу ума и карактера (план ђенерала Мороа за прелазак преко Рајне, у рату 1800. сравњен са планом ђенерала Бунапарте, нема сумње био је гори; но ако се узме у призрење да је Моро у свакој прилици, боље вршио ма и гори али свој план, него бољи план Бунапартин, ни туђи, — јасно ће нам бити, што при такоме услови план Моровљев бејаше вреднији од Бунапартинога). На послетку, само би онај имао права да у напред одржи и каже сталне заповести, који би био кадар да докаже, е он може предвидети околност са свима њеним бесконачно разноврсним изменама (т. ј. између осталог и начин радње и дејствовања противничковога); ал се тим зајста нико похвалити не може. Самосталност код старешина одељења, јесте она слобода, која им се даје, да могу сами по својој схватању да изберу средства и начине којима ће да достигну одређену им мету. Велики војни људи, велике војводе бар, тако су гледали на ту ствар. На-

полеон и Фридрих не само што не стешњаваху самосталност у својих начелника, но шта више много пута жестоко викаше против буквално извршених заповести, које они даваше. Они су очито и јасно захтевали, да најближи њини потчињени слободно гледају на њихове заповести, а особито кад се тичало избирања начина, како да се већ постављена сврха постигне; јер је са свим природно, да се у рату околности сваки час мењају. Тирен, издајући заповести својима официрима, обично имађаше навику свршивати говора овим речима: „*Outre — ça, messieurs, je vous recommande le bon sens*“ (осим овога, господо, ја вам препоручујем ваш здрави разум). Маршал Саксонски хоће да је распоређење кратко, на прилику: „та и та линија напада“, „она је и она потпомажу“, или „ове војске нападају, оне им помажу...“ По себи се разуме, да се овде мисли само на оне прилике, у којима се какоме одељењу даје засебна намера. Ако, на прилику, дивизија мора да једновремено напада, самосталност у радњама мора се оставити само старешини те дивизије; све остале старешине нижих пододељења, морају се тако рећи да преобрате у ствар, која се пасивно подчињава команди начелника; своје сопствене мисли пак, чувају за оне прилике, кад ће они са својима одељењима засебно да раде.

Као што нам дакле војна историја прича, веома је корисно било кадгод се даваше разумна слобода старешинама одељењима; то је вазда у велико олакшавало успех. Та иста војна историја потврђује, да излазише са свим противни послетци

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

онда, кад се хтеде да стесни слободна радња старешинама одељења, и да им се улога корак по корак као са сахатом у руци, одреди. И 6000 Сардинаца (у битци код Сента-Лучија) против 2000 аустријске војске (која беше на читави 1.25 сахата растегнута), само с тога изгубише битку што су имали слично распоређење, у коме је бој још у **напред** раздељен на четири тренутка (?) и сваки тренутак заузимах четири стране. Таква распоређена обично збуњују извршиоце и доводе их у веома неистински положај. По ходу боја видећи сву несагласност онога, што им је заповеђено да изврше, савршено су убеђени да би са свим обратан начин радње одговарао захтевима околности; али страх од одговорности вели им да се пре буквално врши диспозиција него да се од ње одступи: свакоме је познато колико у рату случајности утичу, и како по негда и најгоре мисли успевају а најбоље воде к пропасти. Те у овакој прилици они би морали двојачко да одговарају и за то што су одступили од заповести и што су несрећно прошли. Кад се пак буквално држе заповести, ма се ова савршено не слагала са околношћу, па и у несрећноме случају, — они се не излажу одговорности с тога, што су тачно по распоређењу радили. Може бити, да би Чичагов, 1812, могао са свим задржати Наполеона на Березини, да није Кутузов, осим изречене намере — не пустити Наполеона преко Березине, још казао и средства, којим ће се начином постићи та намера. (Фелдмаршал показао је просторију ниже Борисова, као место, које ће, по свој прилици, Наполеон избрати за предазак).

Новине и ситнине.

Даљина некојих места на трополу балканскоме.

Бројени значе кило- метра, а 4 километра чине сат хода															
Ниш	0	30	60	133	183	231	264	329	347	395	405	422	443	533	555
Бела-Паланка	30	0	30	103	153	201	234	299	317	365	375	392	413	503	525
Пирот	60	30	0	73	123	171	204	269	277	335	345	362	383	473	495
Средица (Соџица)	133	103	73	0	50	98	131	196	204	262	272	289	310	400	422
Ихтиман	183	153	123	50	0	48	81	146	164	212	222	239	260	350	372
Пазарџик	231	201	171	98	48	0	31	98	116	164	174	191	212	302	324
Пловдив (Фигале)	264	234	204	131	81	31	0	65	83	131	141	158	179	269	291
Шаскеј (Усуња ова)	329	299	269	196	146	98	65	0	18	66	76	93	114	204	226
Хирмен	347	317	277	204	164	116	83	18	0	48	58	75	96	186	208
Одрин (Едрене)	395	365	335	262	212	164	131	66	48	0	10	27	48	138	160
Хавза	405	375	345	272	222	174	141	76	58	10	0	17	38	128	150
Ескибаба	422	392	362	289	239	191	158	93	75	27	17	0	21	111	133
Бергас	443	413	383	310	260	212	179	114	96	48	38	21	0	90	112
Силиврија	533	503	473	400	350	302	269	204	186	138	128	111	90	0	22
Цариград	555	525	495	422	372	324	291	226	208	160	150	133	112	22	0